

Szende Pál: A Wilson-féle program jövője.

Wilson programja udvarképes lett. Németország és a monarchia kijelentették, hogy elfogadják Wilson pontjait. Ezzel a program polgárjogot mert az egész középeurópai sajtóban. Uszító lapok, amelyek eddig csak tajtékos dühvel említették, meg az elnök nevét, most körülhízelgik; az igazságosság forrásának, arbiter mundi-nak kiáltják ki őt, aki szemükben eddig csak az amerikai trösztök és municiószállító vállalatok fizetett ügynöke volt. Szerencse, hogy Wilson nem olvas magyar lapokat, mert rosszul lenne, ha megtudná, hogy kik dicsérik és kik írnak tisztelettel róla. A nagynémetek Danzigban gyűlést tartottak és tiltakoztak az ellen, hogy ezt a régi német várost Lengyelországhoz csatolják. Néhány hónap, vagy akar csak néhány héttel ezelőtt ez a tiltakozás durva szitok lett volna Wilson ellen. A legerősebb kifejezésekkel és a kardra való hivatkozással utasították volna vissza német belügyekbe történt ezt a szemtelen beavatkozást. Most pedig? A danzigi gyűlés az önrendelkezési jog alapjára helyezkedett és ezzel érvelt a bekebelezés ellen, sőt azt jelentették ki, hogy épen a Wilson alapelveinek igazságos érvényesítése követeli meg azt, hogy Danzig német terület maradjon. De tovább megyünk. Középeurópa legkonokabb koponyája, gróf Tisza István is kijelentette a képviselőházban, hogy a nemzetiségi kérdésben meg kell győzni Wilson elnököt a magyar álláspont igazságosságáról és a magyarok ellen emelt vadaik alaptalanságáról.

Tisza tehát elismerte Wilsont döntőbírónak, Welche Wendung gurch Gottes Fügting!

II.

Wilson programja két részből áll. 1918 január 8-án a kongresszushoz küldött üzenete a háborúval kapcsolatos területváltozásokra és az u. n. hadicélokra vonatkozó indítványokat tartalmazza. Ugyanekkor foglalt állást a népek szövetsége mellett Három beszédében (1918 febr. 11., jul. 4. szept. 27.) pedig azokat az általános elvéket fejtette ki, amelyek a népszövetség

alapjául szolgálhatnak és a népek egymás közötti viszonyát a jövőben irányítanák. Az üzenet konkrét javaslataival szemben a beszédek inkább általánosságban mozognak, de mindemellett a tervezett népszövetség alkotmányának elég szabatos képét adják.

Wilson szemlében a népek szövetségének és a pacifizmusnak legfőbb akadálya a német autokrácia, »az az önkényes hatalom, mely a saját maga kedvéért és titokban zavarja a világ békéjét. Ezt kell megsemmisíteni, vagy ha ez még most nem lehetséges, úgy legalább a tehetetlenség állapotába kell lefokozni.«

Ezt a célt Wilson kétféle úton akarja elérni.

Elsősorban oly területi változásokat követel, amelyek Németországnak és jelenlegi szövetségeseinek birtokállományát, valamint lakosságát csökkentik és így katonai szempontból gyengítik. Ezért kívánja az Elzász-Lotharingián elkövetett igazságtalanság jóvátételét, az önálló lengyel állam megalakítását és Törökország nem töröklakta területeinek elszakadását. Ez a háttere a népek önrendelkezési jogára vonatkozó kívánság nyomatékos hangoztatásának is. Ez a monarchia ellen irányul és eredménye valószínűleg az lesz, hogy a monarchia többé-kevésbé független államokra bomlik, amelyek – egy kivételével – Németországgal szövetségi viszonyban állanak nem fognak és a német militarizmus támogatására hadsereget többé nem szolgáltatnak.

A népek önrendelkezési jogának proklamálása ezen a gyakorlati célon kívül mélyebb megfontolásokra is vezethető vissza.

Wilson, mint a történelemben és az államtudományban jártas fő, tisztában van azzal, hogy a területi megcsonkítások és a vesztett hadjárat súlya egymagukban nem elegendők arra, hogy a német militarizmus feltámadását megakadályozzák. A vereséget a német nép hamar kiheveri és az elszenvedett veszteségek érzete igen alkalmas talaj lehet a hatalom birtokosainak arra, hogy a gyűlölködés (és katonai gloire szellemét újra lánggra lobbantsák. A francia revanche eszme története erre nézve nagyon tanulságos példa. A történelemből tudjuk, hogy a háborús koalíciók igen rövid életűek és a békekötés után rendszerint új csoportok váltják fel őket. Ha minden változatlanul megmarad, a levert Németországnak módjában áll szövetségeseiket keresni, sőt ilyeneket mostani ellenfelei között könnyen fog találni. A körforgás megindul, létrejön az új koalíció és kitör az új háború.

Aki a jövő háborút meg akarja előzni, annak a következő kérdésekkel kell tisztában lennie: melyek voltak ennek a háborúnak a valódi okai? Milyenek azok az előfeltételek, amelyek fenforglása esetén az újabb háború menthetetlenül kitör? Milyen az a környezet, amely a háború bacillusát a legnagyobb virulenciára fejleszti? Minő az a talaj, amelyből a háború mérgező növénye kinő?

III.

Wilson ezeknek a háborútermelő tényezőknek nagy részét tisztán látta és egyúttal megjelölte azokat a rendszabályokat is, amelyek ellensúlyozásukra alkalmasak.

Az első ok a militarizmus, a fegyveres készenlét állandó, állapota. Ez a többi nemzeteket hasonló fegyverkezésre kényszeríti. Bizonyos idő múlva a légkör oly feszültté válik, hogy abból minden pillanatban kipattanhat a hadüzenet villamos szikrája. Ezért kívánja Wilson üzenete 4. pontjában, hogy a népek fegyverkezése a belső biztonságna k megfelelő mérték legkisebb fokára szállíttassék.

További ok az autokrácia. Ez a militarizmusból folyik, vagy a legszorosabb kapcsolatban van vele. Az állandó készenlétben álló hadsereg a legfőbb hadúrna k, önkényes hatalmat biztosít. A hadsereg az az eszköz, amellyel az autokrácia a maga kedvéért, vagy titokban zavarhatja a világ békéjét. Ezt kell megsemmisíteni.

A mai háború kitöréséért való felelősség jelentékeny mértékben a titkos-diplomáciát terheli. Az autokrácia a hadseregre támaszkodva, titokban háborús koalíciókat szervez, oly kötelezettségeket vállal, amelyek elkerülhetlenül háborúba sodorják. Fejlett közvéleményű államokban ily szerződéseket a népképviselő sohasem hagy na jóvá, azok az államok pedig, amelyeknek érdekeit a titkos szerződések érintik, még kellő időben megtehetnék az óvintézkedéseket s így a háborút megakadályozhatnák. De nemcsak az érdekelt országoknak, hanem az egész művelt világnak közvéleménye tudna ily esetben nyomást kifejteni. Ezért követeli Wilson, hogy »ne legyenek többé titkos nemzetközi szerződések és hogy a diplomácia mindig nyíltan, az egész világ színe előtt dolgozzék. Minden nemzetközi szerződést teljes terjedelmében kell közölni a világ többi részeivel.«

A dinasztia k sajátos érdeke is okává válhat háborús konfliktusoknak. Ebben a tekintetben Németország járt elől, amelyből csak úgy rajzottak ki, különösen kelet felé, az új dinasztia k. Új államok megalapításánál nem a népek érdeke, hanem a dinasztikus szempont volt irányadó. Ezt akarja Wilson kiküszöbölni akkor, mikor azt kívánja, hogy »népeket és tartományokat ne lehessen úgy egyik állam államfelsőség alól a másikba áttolni, mintha tárgyakról, vagy kövekről volna szó.«

A modern államokban kettős morál uralkodik. Amíg az állam igen nagy súlyt helyez arra, hogy a magánjogi forgalomban polcárai a szerződések betartsák és a szerződések szentsége a magántulajdonon alapuló társadalmi rend legfontosabb alapé lve, addig a nemzetközi szerződések betartása nem kötelező, ha az állam igazi, vagy vélt érdekei azok megszegését kívánják. Minden állam száz és száz példát adott arra, mint lehet kijátszani a megkötött szerződések et, még pedig rendszerint a közvélemény nyílt, vagy titkos helyeslése mellett. Annál ügyesebb diplomata, vagy államférfi valaki, minél jobban tudja, a saját nemzete érdekében a többiekét megcsalni. A nemzetközi forgalomban nem a jog és tisztesség szabályai uralkodóbbak, hanem kizárólag a hatalmi túlsúly: Macht g e h t v o r R e c h t! Minthogy minden láttam így jár el, a háború csirái közöttük állandóan meg vannak.

Wilson tehát azt kívánja, hogy »valamennyi népnek bele kell egyezni abba, hogy egymás közötti viszonyukban a polgári társadalom jogának azon tisztelete és becsülése irányítson, mely a modern állam polgáraitra érvényes» oly módon, hogy minden ígéretet és szerződést lelkiismeretesen be kell tartani.

A vezető államok között rengeteg vetélkedés folyt gyarmati kérdésekért. A múlt században állandóan fennálló orosz-angol ellentét a gyarmati imperializmus kifolyása volt. Századunk elején a Marokkó kérdésben Franciaország és Németország között kétízben fenyegetett háború. Angol és Franciaország, a Fashoda kérdésben, Olaszország és Franciaország Tunisz miatt jutottak gyűlölködő ellentétbe. A gyarmati kérdések rendezése a háború egyik legveszélyesebb méregfogát húzná ki. Wilson kívánja, hogy ezeket az érdekeket »szabadon, őszintén és teljesen pártatlanul rendezzék és pedig úgy, hogy a döntésnél az érdekelt lakosság kívánságainak ugyanannyi súlyuk legyen, mint a gyarmatbirtokos kormányoknak.«

A múlt század háborúiban döntő fontosságú szerep jutott a nemzetiségek érdekesnek. Ezt a megjelölést csak a rövidség kedvéért használjuk, lényegében véve a nemzeti államok kialakulására és a különböző államterületeken lakó fajrokonok egyesülésére irányuló törekvéseket értjük alatta. A világháború kitörése legalább külső megjelenésében szintén erre az okra vezethető vissza. Szerbia a délszlávokkal valamilyen egyesülésre törekedett, ennek a monarchia áll útjában. Kitért köztük a konfliktus, amelyben Oroszország a szláv faj rokonok mellé állt. A többi azután magától jött. Minden belátó politikus évtizedek óta tisztában volt azzal, hogy ameddig Ausztria-Magyarország, Oroszország és Törökország területén a nemzetiségi kérdést a demokrácia szellemében nem rendezik, a háborús konfliktusok elkerülhetetlenek. Az öntálló politikai érvényesüléstől elzárt nemzetiségek állandó forrongásban voltak. Irredenták keletkeztek, az egymással rivalizáló nagy államok pedig titokban szították ezeket a törekvéseket, hogy alkalomadtán hasznot húzzanak belőlük. Ausztria-Magyarország épp úgy biztatta az Oroszország elnyomott nemzetiségeit, mint ahogy a cári Oroszország, szabadságot és minden jót ígért a monarchia és Törökország területén lakó szlávoknak és egyéb nemzetiségeknek. A Balkánon egyre-másra keletkeztek a kis államok; de szűk területen és a nemzetnek csak egy részét magukban foglalva. Ezek, ha életképesek akartak lenni, szemeiket okvetlenül más államok területén élő, fajrokonaiuk felé kellett fordítani ok.

Az erőszakos megoldás nem használt. Erre példa Elzász-Lotharingia és Németország. De épúgy csődöt mondott a diplomácia, amely a nemzetiségi bajokat inkább elrontotta és kiélezte, mintsem! megjavította. Az 1815. évi bécsi, az 1878. évi berlini kongresszusok, az 1913. évi londoni konferencia (Albánia) nem a népek érdekei szerint szabályozták a területi viszonyokat, hanem a meglévő hatalmi, helyzetet vették alapul, az egymással versenyző

nagy államok kompromisszuma alapján intézték el a területi és dinasztikus kérdéseket, ami azt jelenti, hogy minden fontos problémát megoldatlanul hagytak, vagy rosszul oldottak meg.

Wilson teljesen tisztában van azzal, hogy ennek a kérdésnek a rendezése nélkül a háborús konfliktusok a jövőben is állandóak lesznek. Ennek kiküszöbölése végett nagyszámú indítványt tesz, amelyek két csoportra oszthatók. Az első indítványok a januári üzenetben foglaltak. Itt megjelöli azokat a területi változásokat, amelyek a háborúban legnagyobb jelentőségre jutott nemzeti kérdések megoldását tartalmazzák. Ide tartozik Elzász-Lotharingia visszaadása, az olasz határok kiigazítása, Szerbia, Románia és Montenegró helyreállítása, a török birodalom nemzetiségeinek felszabadítása és a független lengyel állam létesítése, legújabbán pedig az önálló cseh-szláv és délszláv államok elismerése. Egyúttal felállítja azokat a kívánságokat is, melyek a nemzetiségi kérdések elvi alapon való megoldására irányulnának és proklamálja a nemzetek önrendelkezési jogát. Ezek lényege a következő: »Népeket és tartományokat nem lehet az egyik állam felsőbbbségéből egy másikba áttolni, mintha csupán tárgyról vagy kövekről volna szó. Minden kérdés megoldásának az legyen az alapelve, hogy az a nép, amelyet a megoldás, közvetlenül érint, a szabad akarataéből elfogadja és a szabályozásnak alapelve nem lehet semmiféle más népnek érdeke vagy előnye. Nem szabad, hogy a versengő felek kiegyezése vagy kompromisszuma legyen irányadó.« Ugyanakkor, amikor Wilson kijelenti, hogy »minden világosan körülírt nemzeti igényt oly messzemenő módon kell kielégíteni, amint ez csak lehetséges«, tisztában van azzal, hogy a túlzott követelésekkel is szemben kell szállani, nehogy az elnyomottak egyik napról a másikra elnyomókká váljanak. A kiegyenlítés úgy történjék, hogy a viszálynak ne támadjanak új erőforrásai s az ellentéteknek új elemei. Nem lehet a nemzetiségi kérdést úgy elrendezni, hogy »a, meglévők eltüntetésével újak keletkezzenek«, mert ez Európának és ezzel együtt az egész világnak békéjét csakhamar ismét megzavarná.

A háborút előidéző okok megszüntetése egymagában nem elegendő. Kell egy olyan szervezet is, amely magában foglalja a földkerekség összes népeit, vagy legalább is azokat, akik meggyőződésből vagy kényelenségből Wilson pontjait elfogadták. Ennek a békeszervezetnek meg kell adni a döntőbíráskodás jogát és ebből a célból végrehajtó hatalommal keil felruházni. Wilson a népszövetség alkotmányainak alapelveiről is nyilatkozott. »Külön szerződésekkel kell biztosítani a nagy és kis államok politikai függetlenségét és területi integritását. Ezeknek a szerződéseknek az igazságon és olyan kiegyezésen kell felépülniök, amelyről a legvalószínűbb az, hogy tartós békét fog előidézni.« Különös részletességgel nyilatkozott erről szeptember 27-i new-yorki beszédében. »A népszövetség alapelve oly igazság legyen, ám elv nem ismer kedvezésben részesítetteket és nem ismer fokozatokat, hanem csak egyenlő jogokat a résztvevő népek szempontjából. A

népszövetség közös családjában nem állhat fenn semminemű külön kjetelék és külön szövetség. Ezek a külön szövetségek és gazdasági rivalitások idézték elő a modern világban a háborúkat. Az olyan béke, amely ezeket ki nem zárja, bizonytalan lenne és az őszinteség híjjával volna. Ez a szövetség fogja előidézni majd hogy a nemzeti célok mindinkább háttérbe szorulnak és helyüket a felvilágosodott emberiség közös céljai foglalják el.«

IV.

A programnak egyszeri áttekintése is elegendő, hogy annak egyik nagy hiányosságát azonnal meglássuk. Wilson nem proklamálja a *s z a b a d k e r e s k e d e l m e t*, a népszövetségi tagjai között létesülő minden eddigi korlátozástól mentes *s z a b a d* forgalmat. Üzenetének harmadik pontjában kívánja ugyan «minden gazdasági korlátozásnak lehetőleg, gyors megszüntetését és minden nemzet kereskedelmi viszonyának egyenlőségét», de ez nem a szabad kereskedelem. Wilson kétségtelenül itt csak azokra a gazdasági korlátozásokra gondol, amelyeket a hadviselő és semleges államok a háború folytán léptettek életbe. Ezeknek megszüntetése legfeljebb a békebeli állapotot állítja helyre, de nem jelenti a védvámrendszer eltörlését. Ugyancsak nem jelent szabad kereskedelmét az a kívánság sem, hogy minden nemzet kereskedelmi viszonya egyenlő legyen. Ez is csak azt az állapotot jelenti, amely a háború előtt már meg volt, t. i. hogy egyik állam sem részesíthet más államot a többiek rovására kereskedelmi és vámpolitikai előnyökben, ez lényegében nem más, mint a legtöbb *k e d v e z m é n y* elvének helyreállítása. Szept. 27-iki beszédjében kijelenti, hogy »a népszövetségen belül nem állhat fenn külön önző gazdasági kombináció és a gazdasági bojkottnak bármilyen formában való alkalmazása ki van zárva.« Ez a pont egyrészt Mitteleuropa ellen irányul, másrészt pedig a francia és angol imperialistáknak a párisi konferenciáin megfogant és Németország ellen mond vétót, de nem jelenti a *free-trade-t*.

Szilárd meggyőződésünk, hogy a *s z a b a d k e r e s k e d e l m* nélkül a népek szövetsége a levegőben lóg és a háború teljes kiküszöbölése sikerülni nem fog. Wilson felsorolja a háborús okokat, de ezekből kifelejtí a védvámrendszert és az azzal kapcsolatos kereskedelmi politikát, amelyeknek épp oly nagy része volt a háború felidőzésében, mint a többi okoknak. Nem szabad elfelejteni, hogy Szerbiának a monarchiával való ellenséges viszonyát az egyoldalú agrár vámpolitika idézte elő, amelyet Németország kezdeményezett. Nem szabad elfelejteni, hogy azt az ellenszenvet, amellyel Németország az egész földkerekségen találkozott, legnagyobbbrészt vámpolitikájának és a *d u m p i n g* módszerének köszönheti. Toronymagas vámjai segítségével kizárta piacáról a külföldi termelést, másrészt így módjában volt, hogy felesleges árukészletét alacsony áron külföldi versenytársai nyakába zúdítsa. Az orosz és porosz államok között egy évszázad óta hagyományos barátság áll fenn, mélyét az autokrácia közös légköre tartott ébren. Németországnak vámpolitikájával si-

került azt a csodát megcsinálnia, hogy Oroszországot is ellenségei karjába hajtotta és hogy az orosz-német háború az orosz ipari és kereskedelmi burzsoázia körében a legnagyobb népszerűségnek örvendett.

A védvámrendszer szükségképen konfliktusokra vezet más államokkal és azért erősíti a militarizmust is, mert a fegyveres összeütközés lehetősége állandó. Militarizmus és autokrácia pedig elválaszthatatlanok. A védvámrendszer és a gyarmati imperializmus is ikertestvérek. A védvámpolitika egyik legjellemzőbb tulajdonsága, hogy az elvállalt kötelezettségeket minden áron és minden eszközzel ki akarja játszani. A morálnak az a kétfélesége, amelyet Wilson joggal kifogásol, a vámpolitikában épp oly honos, mint a diplomácia körében. Hozzátehetjük még, hogy a vámpolitika a titkos diplomáciának egyik legfontosabb eszköze.

Nem hisszük, hogy Wilson véletlenül felejtette ki ezt a kívánságot programja köréből. Az amerikai közéletet a vámkérdések minden más vitapontonál jobban foglalkoztatják. Wilson megválasztását 1912-ben elsősorban annak köszönhetjük, hogy az amerikai közvélemény fel volt háborodva a republikánus, párt tulzított és elzárkózó vámpolitikája miatt. A demokrata párt programja a szabad kereskedelem alapján áll. Wilson uralomra jutva, közvetlenül tapasztalhatta a tényleges viszonyok és a hatalmi megoszlás rettentő erejét, amely lehetetlenné tette számára programja teljes megvalósítását. A demokrata párt vám leszállításokat vitt keresztül, ezek jelentékenyek voltak ugyan, de nem lényegbe vágók. A rendszer enyhült, de alapjai megmaradtak. Épp úgy járt ő, mint 30 évvel ezelőtt Cleveland, ugyancsak a demokrata pártból kikerült elnök, aki példátlan erélye és makacssága dacára sem tudta a védvámrendszert megbuktatni, mert a saját pártja is elárulta. Ezek az erőviszonyok a háború folytán nem változtak meg. Ha nem: is ülünk fel a magyar sajtó ama hazugságának, hogy Wilson a trösztök ügynöke, kétségtelen tény, hogy a nagytőke uralma Amerikában még mindig erős. A háborúnak gyors és aránylag kevés véráldozattal való befejezése állását csak erősíti. Már pedig lehetetlen a szabad kereskedelem elvét proklamálni akkor, ha a vezető állam, az egész világnak mai döntőbírája megmarad a védvámrendszer alapján. De nemcsak Amerikában, hanem az egyéb entente államokban is ez a helyzet. A francia védvamos irányzat kifelé nem oly agresszív, mint a német volt, de azért rendkívül merev és elzárkózó. Nem tudunk semmi oly komoly mozgalomról, amely az utóbbi időben Franciaországban ennek a rendszernek a megdöntésére keletkezett volna. Ugyanez a helyzet Olaszországban is. Az angol világbirodalomban még elvben fennáll a szabad kereskedelem, de ellenségei a háború tanúságaira hivatkozva, egyre szaporodnak. Ha valószínű is, hogy a munkáspárt nagy befolyása és a háború győzelmes befejezése következtében a szabad kereskedelmi rendszer meg is marad, ez teljesen bizonyosra nem vehető.

Nem túlságosan biztató a helyzet a most újonnan keletkező

nemzeti államokban sem. Az újjászületés és függetlenség lázas perceiben sovinszta és elzárkózó áramlatok kerültek felszínre, mindegyik állam az eddig tőle elzárt önállóságnak összes lehetőségeit mámoros gyorsasággal akarja kiélvezni. Nemcsak a vámpolitikai, hanem a teljes gazdasági elzárkózás hangjai is igen erősek. Nehéz lesz ezeket csendre inteni akkor, ha a vezető államok a védvámrendszer fenntartására vagy elfogadására szánják el magukat. Ha pedig ez így van, úgy teljes biztonsággal lehet számítani arra, hogy a népszövetség tagjai között a legrövidebb idő alatt súlyos ellentétek fognak beállni, az imperializmus és idegen gazdasági területek kizsákmányolására irányuló törekvések modern mezben., demokratikus jelszavakkal, de újra fel fogják ütni fejüket

V.

Wilson programjának egyoldalúsága még egy másik lényeges kérdésben is szembeűnő. A háború okai külsők és belsők, mert egyrészt a hadviselő államoknak más államokkal szemben követett magatartásából származnak, másrészt az illető államok belső viszonyaiból, gazdasági és politikai szerkezetéből, osztálytagozódásából, egyik osztálynak a másik felett gyakorolt uralmából. Nem lehetséges, hogy az az állam, amely autokrata kormányzás alatt áll és osztályuralmon épült fel, egyidőben kifelé demokratikus politikát követhessen. Még a belső demokrácia sem mentette meg az államokat attól, hogy a háborúba be ne sodródjanak. A vámpolitika terén is, ha az egyik állam elzárkózik, a többieknek és főleg a szomszédos államoknak okvetlenül követniök kell. Ha az autokrata államok háborúra határozzák el magukat, abba kénytelenül belesodródnak a demokrata alkotmányú államok is, ha csak idegen uralom alá jutni nem akarnak.

A háború okai között első helyen áll az a tény, hogy a hadviselő államok túlnyomó részében a demokrácia teljesen hiányzik és az osztályuralom megcsontosodott. A népek szövetségének jövőjéről mindaddig beszélni nem lehet, amíg a vezető államok bármelyikében is kiváltságos kisebbség tartja az állam irányítását a kezében. Ez rövidesen felocsúdik a vesztett háború okozta csapásból és újból szervezkedik. Egyúttal megkezdődik a régi munka, elterelni a tömegek figyelmét a tényleges állapotokról, a meglevő elkeseredést és gyűlölséget más csatornába levezetni. Amíg a törvényhozás, sajtó és iskola kezükben van, száz: és száz módjuk van arra, hogy a népszennvedélyeket felkorbácsolják, a nemzetek közti gyűlölködésnek, a gazdasági rivalizálásnak a szellemét újból életre keltsék. B e l s ő d e m o k r á c i a n é l k ű l v i l á g b é k e n i n c s .

Wilson is tisztában van a belső demokrácia hiányain felépülő autokrata uralom veszélyes voltával. De a problémát csak külpolitikai vonatkozásaiban látja. Azonkívül túlságosan a konkrét helyzetből indul ki és indítványai elsősorban a mai Németország és nem pedig minden mai és leendő osztályuralom ellen irányul-

nak. Az autokrata hatalom megsemmisítése vagy a tehetetlenség állapotába való lefokozása a konfliktusok veszélyét bizonyos időre eltávoztatja ugyan, de azt végleg meg nem szünteti. Ha Németországban parlamentáris kormányzat jön létre, ha akár köztársasággá kiáltják is ki, de a mai uralkodó osztályok demokratikus álarcban megtartják uralmukat, akkor talán egy ideig nem kell tőlük félni a viliág békéjét. De csak egy ideig. Mihelyt az uralkodó osztály felocsúdik a tehetetlenség állapotából, a játék újra kezdődhetik. Mert nem szabad elfelejteni, hogy a német kormány hadi céljait a polgárság teljes egészében, sőt a munkásságnak jelentékeny része is helyeselte, mert demokratikus intézmények, politikai szabadságok és demokratikus nevelés hiányában mindig készséggel meghajolt a vezetőcsoportok véleménye előtt. Ha az alkotmányváltozás csak külsőségekre szorítkozik és a hatalmi megosztás érintetlenül marad, a viszonyok tartós javulására kilátás nincsen.

Wilson egy oly államnak a feje, amelyben a demokrácia igen széleskörű ugyan, de valójában az állami élet mégis csak osztályuralmon épül fel. Ugyanez a helyzet – legalább egyelőre – a többi entente államokban is, nagyságukra való különbség nélkül. Amint a szabad kereskedelmet, úgy a teljes demokratizálódást, a kiváltságos rétegek uralmának megszűnését sem proklamálhatta Wilson a népszövetség alapelvei mindaddig, ameddig ez az állapot az amerikai Unióban is fennáll. De viszont a tartós békébe vetett remény sem valósulhat meg addig, amíg a mai államok politikai és gazdasági szervezete lényegében változatlan marad.

Wilson a nemzetiségi kérdés rendezésében a háború eliminálásának egyik legfőbb eszközét látja. Ebben teljesen igaza van, de csak a mai állapotra vonatkozólag. A nemzetiségi kérdés megoldása folytán a jövőben meg fognak szünni mindazok a háborúk, amelyeknek célja idegen uralom alatt levő nemzetek önálló állama alakulás, vagy különböző államterületeken szétszórt nemzetek egyesülése. De megmarad a lehetősége oly háborúknak, amelyeket önálló nemzeti államok egymás ellen indítanak, egymás területének elfoglalása és idegen nemzetek feletti újabb uralmak megállapítása céljából. Olaszország és Németország hosszú küzdelmek és számtalan véres háború árán érték el nemzeti egységüket. De azért Németország mégis az agresszív militarizmus vezírállama lett és az aldeiitschok háborús céljai között szerepelt sok idegen ország feletti uralom. Olaszország nemzeti állam, de Tripolisz megszerzésére rablóhadjáratot indított. A most kialakulófélben levő felszabadult nemzeti államok sem biztatnak túlságos reményekkel, a sovinizmus szelleme annyira túltengő, hogy azt még a szocialista pártoknak majdnem mindenütt megtörtént csatlakozása sem tudja ellensúlyozni. Minden skrupulus nélkül követelnek oly területeket, amelyeken idegen nyelvű lakosság lakik. A nemzeti egység elvének proklamálása folytán a vezetés mind-egyik új államalakulatban a burzsoázia és földbirtokosok kezében

van. Ha Wilson bírói pálcája őket rendre nem inti, vagy pedig a bekövetkező forradalmak egészen új állapotokat nem teremtenek, a világ még épületes eseményeket fog látni, mint kapnak egymással hajba és üzennek hadat az elnyomás alól örökre felszabadult népek a szabadság első pillanatában.

VI.

A probléma egyszerű és világos. A világ béke ügye és a nemzetek szövetségének tartóssága a belpolitikai kérdéssé válik. A világháború borzalmas tanúságai, a rettenetes vérveszteség és gazdasági pusztulás, a tényleg kialakuló hatalmi viszonyok oly milieut teremtettek, hogy a legközelebbi évtizedben nem kell, vagy kevésbé kell félni attól, hogy a belső demokrácia munkája megnehezedik. Más szóval: a belső demokratikus orientáció külső előfeltételei most jó időre megvannak. A feladat tehát az, hogy ez a belső átalakulás minden államban lázas gyorsasággal fogantatba vétessék és a különböző államok demokrata elemei között a legszorosabb kapocs és együttműködés keletkezzék. Wilson programja kizárja azt, hogy a népek szövetségén belül külön szövetségek keletkezzenek. Egyet azonban nem zárhat ki, azt, hogy a szövetséges államok azon rétegei, melyek minden államban az eddigi osztályuralom megdöntését akarják, külön szövetséggé, koalícióvá tömörüljenek, mely azután rá tudja erőszakolni az átalakulást azokra az államokra is, amelyekben a demokrácia nem elég erős.